

KÖLTŐK A TISZA PARTJÁN*

A szegedi irodalommal való találkozásom egy antológiához fűződik. Kezdő bölcsészhallgatóként, az új és új benyomások forgatagában is egyik legnagyobb élményem volt, hogy — mint szemlélő — átéltem azt a reménykedő-aggódó, lelkes szócstatákkal, izgalmakkal teli légkört, amelyben a *Szegedi Fiatalok Antológiájá*-nak tervei kibontakoztak. A heves érvelésekben, feszülő indulatokban, szenvedélyes tenni akarásban nézetek csaptak össze és tisztázódtak, míg kikristályosodott a szándék: hús-egynéhány fiatal író és költő alkotásvágya keresett magának teret, hogy az ellenforradalom után országosan fellendülő irodalmi élet szerves részeként Szeged is hallassa hangját. Éppoly lelkes, az ügynek áldozó és hozzáértő irodalomtudósok fogták egybe a fiatalos tettvágyat, írói elhivatottság érzést, amelyek mélyén közös cél húzódtott meg: magas művészi színvonalon megújítani a szegedi szocialista irodalmat.

A lázas készülődés eredményes lett, s a szándék megvalósult. 1959-et írtunk, amikor az antológia megjelent, s funkcionális és esztétikai rendeltetését hiánytalanul be is töltötte. Múlhatatlan érdemeket szerzett a szegedi irodalmi élet újjászervezésében és abban, hogy fiatal alkotókat bocsátott szárnyra, pályakezdésük eszmei-esztétikai tudatosságát megalapozta, további útjuknak irányt adott. Nem túlzás azt mondani, hogy a szó szoros értelmében mai szegedi irodalomhoz nagyon sok út innen vezetett. Ellenkezőleg: természetes és logikus fejlődési folyamat volt ez. A lírában is.

De azóta sok víz lefolyt a Tiszán is. Költők, akik az antológiában még első verseikből vett válogatással szerepeltek, ma már kötetet vagy köteteket mondhatnak magukénak. Mások eltűntek a költői ismeretlenség homályában, vélt tehetségüket az idő és verseik nem igazolták. S közben új, ígéretes költők nőttek fel, akik alakítólag gazdagítják, sokszínűbbé formálják napjaink szegedi líráját.

A szegedi lírai antológia már ezt az új képet tükrözi, remélhetőleg hűen — még az antológiáknál mindenkor elkerülhetetlen torzulások ellenére is. Az igény, mely életre hívta, és a feltételek, melyek életre segítették, nem elementáris erővel teremtdőttek meg, hanem csendben, fokozatosan érlelődtek. Előkészületei is szerényen meghúzódvá, majdnem észrevétlenül folytak, mint ahogy időközben társadalmunk életének minden területén a mozgalmas akciókról a mindennapi aprómunkára helyeződött át a súly. Mégis, megjelenése nagyon időszerű, már pusztán mennyiségi tényezők alapján is indokolt. Helyet kértek benne a régi antológia lírájának legjavát adó, azóta költői fejlődésük új szakaszába érkező poéták, és szép számmal azok is, akik a közbeni években tűntek fel.

Tekintsük át őket sorjában.

*

Szimbolikusan is vehetjük, hogy már az első szerzőnél bizonytalanná válik a „szegedi” jelző első pillantásra nagyon is körülhatároltnak tűnő tartalma. Akác István Miskolcon élt és él. Ahogy barátja, egyik ismert írónk mondta róla: „... a városnak első olyan tehetséges költője, aki nemcsak itt született, de aki nem hagyja ott Miskolcot.” Miért szerepel mégis itt, ebben az antológiában?

Minden helyi vagy tájantológia örök problémája ez. A lakásbejelentő adatai szabják-e meg adminisztratív a valahova tartozást, antológiabeli besorolást, vagy különböző költők lírájának egyfajta sajátos, viszonylag egységes arculata (ami persze dialektikusan összefügg az előbbivel). Vagy más, talán egészen praktikus szempontok is közrejátszanak?

Erveket és ellenérveket tetszés szerint sorolhatnánk. Nehéz itt igazságot tenni. Mert a pillanatnyi lakóhely, mint fő rendező elv érvényesítése nyilvánvalóan mechanikus megoldás, bár nem is mellőzhető szempont. De mi az az egységes arculat, nevének nevezve: mi a „szegediség”? Ha meg tudnánk jelölni ilyent a mai szegedi költészetben, csak két dologra hivatkozhatnánk: szegedi táj-, ill. környezet-elemek természetes, mondhatni automatikus, elkerülhetetlen jelenlétére, másrészt fejlett szocialista eszmeiségű közéleti tematikára. Az előbbi éppen csak a szükségyszerűség fokán áll, korántsem jellem meghatározó (nem úgy, mint néhány más tájegység költészetében). Az utóbbi pedig egyáltalán nem kizárólagos szegedi specifikum.

* A Magvető Könyvkiadó-nál ebben az évben megjelenő szegedi lírai antológia előszava.

Talán nem járunk messze az igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy az életrajzi mozzanatokkal Szegedhez való kapcsolódás, és az ezzel szoros összefüggésben kialakult — bár nem csak Szegedre jellemző — bizonyos közös vonások mellett a besorolás jelképezi a *Tiszatáj* kisugárzó szerepét és jelentőségét is. Akác Istvánnál a legvéglegesebb formában ugyan, de egyben a legszemléletesebben is.

AKÁC ISTVÁN

versei nemcsak nagy helyet kaptak az utóbbi években a *Tiszatáj* hasábjain, hanem a lap egyik népszerű sorozata, az „Új költők” éppen az ő munkásságának bemutatásával, kritikai méltatásával vette kezdetét 1963 márciusában. Nem egyszerű udvariassági gesztus volt ez egy nem Szegeden élő vidéki költő felé, de megérdemelten előlegezett és megalapozott bizalom.

Aki Váci Mihálynak dedikál verset azzal a címmel, hogy *Úgy lettél példakép*, annak ars poeticájáról nem kell külön szólni. Legfeljebb annyit, hogy a betegség, mint közös költői élmény és motívum, megerősíthette ezt a szellemi kapcsolatot. Akácnál sem fáradt, elkeseredett hangú a vers. *És mégsem elégia...*, ahogy egyik költeményének címe is kifejezi. Nem szenved, de nem is az idill az otthona. Az a harcos hit, nyugodt derű és harmónia, amely költészetét betölti — akár társadalmi gondokról-örömeiről ír, akár szerelméről vagy a tájról dalol —, nagyon megszenvedett, megharcolt, érzés, egy sok megpróbáltatáson átment és magában sokat vívódó költő meleg, emberi életlátása, de sohasem felszínes, olcsó és kényelmes optimizmus. Mindinkább egyénivé váló stílusában is sajátos, megalapozott harmóniára törekszik a modern képfantázia és nemes egyszerűség ötvözésével.

ANDRASSY LAJOS

is a folytonos lelki tusákkal megvert-megáldott költők fajtájából való, de nála ez a gyötrő zaklatottság nem csitul el, míg az élmény sorokká formálódik, hanem ott hullámozik a vers minden atomjában, a gondolattól a rímig és ritmusig. Nagy, sokszor fékezhetetlen indulatok áradása az ő lírája, olykor formailag is nyersen darabos. Még halkabb, merengőbb hangú verseiben is érezni lehet a visszafojtott belső remegést. Költészetének két meghatározó élményköre van. Egyik a fiatal munkásforradalmárból lett költő-forradalmár illúziók nélküli, nehezen gyógyuló lelki sebeket is kapott, ám mindvégig rendületlen meggyőződése. Másik a szerelem, ami szintén drámai érzésvihar, még örömeiben is.

Hú maradt-e osztályához, munkásmúltjához tollal a kezében? Hibázott-e, amikor őszintén hitt és lelkesedett olyan szölamokért, amelyek nem voltak őszinték? Forradalmisága tud-e fejlődni a korról? Nem lép-e túl rajta a történelem, végül is olyan sorsot juttatva neki, amikor keserű szájjal mentetegetve meg nem értéséért tünteti majd fel azt, hogy nem tudott az élenjárókkal lépést tartani? Tett-e eleget eddig, és mit tud még tenni a közös célokért, nagy ügyekért? Ilyen és hasonló, önmagának feltett kételyek térnek vissza lélekmardosón nála: egy kommunista költőgeneráció számtalanszor végigtöprengett kérdései. Sokan e nemzedékből — ha nem is könnyen — már véglegesen megválasztották maguknak ezeket. Andrassyt még mindig fogva tartják. Úgyhogy most nekünk kell kérdezni: önmagát ismétli-e egy bűvös körben, vagy pedig a „Kanoszát jársz azért is, ami nem a vétked” végső soron valóban kimeríthetetlen vívódása, a rá jellemző belső kényszer, mély felelősségérzet készíti folyton így, ezekhez a kérdésekhez visszatérve tovagyűrűzni érzelmeit? A születendő versek majd válaszolnak nekünk, hisszük, hogy örömről.

BÉCS ERNŐ

költészete már művesebb líra. Több benne a külső, kicsiszolt artisztikum, de jóval kevesebb a megélt, felforrósított élmény. Költői szemhatára nem tágas, s e szűk horizonton másodlagos élmények viszik túl tekintetét. Ezeket nyugszik, ezért — minden őszintesége ellenére — elvonttá válik közéleti lírája is: ihletői többnyire történelmi dátumok, világpolitikai események, hírek. Magatartásában van valami idejétmúltnak tűnő ragaszkodás a felszínes politikumhoz, ami megakadályozza, hogy az élet kínálta aktuális ellentmondásokkal szembenézzen. Stílusán szintén sajátos archaizálás érződik, mely nemegyszer a századforduló kurucoskodó lírájának stílusfordulatait idézi. Pedig legjobb versei bizonyítják, hogy tartalomformában egyaránt tud korszerű lenni, hogy képes ő mélységek kutatására is, s erre alkalmassá teszi az a kemény zengésű, határozott, férfias lírai hangnem, mely sajátja.

FARKAS LÁSZLÓ

verseivel az utóbbi években ritkán találkozhattunk a nyilvánosság előtt. Ő is a *Szegedi Fiatalok Antológiájá*-nak egyik ígéretes, már közeli kötet reményével bízható költője volt. Azóta mintha megcsappant volna önbizalma, talán kedvét szegte, hogy verskötete még ma sincs. Mégsem tartozik azok közé, akiket úgy jellemezhetünk, hogy eltűntek a költői ismeretlenség homályában. Versei ma is jó mesterségbeli tudásról, széles körű tematikáról, lírai megjelenítőkészségről tanúskodnak. Hangjának skálája még gazdagodott is. Új színtölt költszetében a humoros-szatirikus ábrázolásmód, eredeti ötletekkel és csattanókkal. Bízvást gondoljuk, hogy megtorpanása ideiglenes volt, s talán éppen ez az antológia újra visszaadja vagy megerősíti régi költői alkotókedvét, akarását.

GÁL SANDOR

elsősorban a paraszti sors énekesé. Vele — és az antológiában még másokkal is — a mindenkori szegedi lírának egyik mélyen gyökerező hagyománya folytatódik. Város és falu, Szeged és Tápé, Szeged és a szegedi tanyavilág sohasem zárta ki egymást, hanem összetartozott az írók, költők szemléletében. Csak utalásnyi hely jut a legnagyobbakra is, Juhász Gyulára, József Attila és Radnóti Miklós szegedi éveire, az itteni próza legkiválóbbjaira.

Gál Sándort származástudata és osztályától örökölt valóságsszemlélete is arra predesztinálta, hogy — a politizáló hajlam mellett — a tájélmény fontos éltető eleme legyen költszetének. A táj megkülönböztetett funkciót tölt be verseiben. Nem önmagáért van jelen, immanens szépségéért vagy hangulatáért; nem is részletezett, leírtan megjelenített táj ez. Kissé mindig elmosódott, absztrakt keret. Háttér, de elmaradhatatlan. Képsorai — akár reális-empirikusak, akár fantáziaképek — ebből bomlanak ki, a tájban peregnék le, felvillantva a paraszti élet tájjal összenőtt motívumait. Lírájában nincsenek múltba-jövőbe tekintő nagy távlatok, robbanó szenvedélyek sem. Tónusa a halk kiegyensúlyozottság, formai megoldásaiban is szerényen mértéktartó.

HATVANI DÁNIEL-nél

szintén a falu az egyik középponti téma, de már más vetületben. Gondolatiban. Ő nem annyira a paraszti élet külső tényeit, látható, hallható, tapintható megnyilvánulásait szemléli és rögzíti versbe, mint inkább a mögöttük meghúzó belső szférát, a paraszti tudat átalakulását kutatja. Azt a konfliktusokkal telített, lassú folyamatot, ahogy nemzedékeken keresztül vérbe ivódott szokások — „szívós kis önzés-gazok” — foszlanak szét a történelem kérérlhetetlen sodrában, bár „évezredes gyomor kérődzi a megszokott ízeket”. Ezt a lelki metamorfózist fűrkézi a jelenségben, a szemléleti képben: a falusi udvar, vagy az esőben ázó tanyak látványában. Itt már évszázadokat sűrít egyetlen pillanatba a költői tekintet, előre-hátra villanva az időben, ezért a drámaiság is a hűvösen regisztráló sorok mélyén.

Ez a költői szemlélet — ami más témájú verseiben is utat tör — tehetségének biztos mederbe terelődését jelzi. Közéleti beállítottságának és gondolati hajlamának szerencsés találkozása valósul meg ebben, ami még tovább a stílus kiforrásával, fegyelmendezésével jár. Hatvani Dániel is végigjárta az induló poéták tematikai-formai kísérletező iskoláját, a sokféle orientálódó, fogékony lélek türelmetlen teljességigényét, mindent befogadni és kifejezni akarását. A kísérletezés elkerülhetlenül adta, hogy közben a gondolat olykor üresen csengő retorikába, vagy közönséges közhelybe sikkolt, a merésznek, újszerűnek, meghökkentőnek szánt képek — ahogy egyik kritikusa írja — szóözönbe vesző lírai frázisok lettek. Újabb költeményeiben már egyre ritkábban kísért ez a veszély. Hatvani túljutott a próbálkozások időszakán.

KATONA JUDIT

lírai mozgástere kezdettől fogva két családi kör. A szüleié és a sajátjáé. Költszetének érzelmi kisugárzását a kettő kontrasztja adja, egy elrontott családi élet — benne gyermekkorának szomorú emlékeivel — és a maga fészkeben megtalált boldogság ellentétének hatása. Arny és fény azonban nincs egyensúlyban, a múlt kínzó képei gyakran rávetülnek a jelenre is. Legjobb versei bizonyítják, hogy igazi színei a sötétek. Átélt vagy elképzelt rettenetek felidézése — ez legmélyebb ihletforrása.

Ha e két körön kívül lép, erőtlenné és színtelenné válik. A tágabb költői birodalomban élményszegény költészet ma még Katona Judité. Benne munkál a szándék a nagyobb teljességre, s ha olyan intenzíven át tudja élni mások, sokak problémáit, mint a sajátjait, erőfeszítése nem lesz szélmalomharc.

KASSAI KELEMEN JÁNOS

a majdnem húszévesek erőteljes, bár néha szertelen türelmetlenségével, kamaszos indulatával tűnt fel évekkal ezelőtt a szegedi lírában, és néhány — antológiaiánkban is szereplő — költőtársával együtt újra felpozícionálta a szegedi irodalmi életben gyakran fontos szerepet játszó egyetemista költő-kör munkáját. Azóta a klasszikus és modern világirodalom ismeretével és ösztönzéseivel is felvértezve, esztétikai tudás és tudatosság birtokában pózoktól s modorosságtól mentesebbé formálódott költészete. A szó legjobb értelmében véve intellektuális költő, nem gondolatisága, hanem a verseit átható műveltséganyag mennyisége, minősége és funkciója révén.

Dante szülőháza, Tolsztoj sírja, Luther szobra csakúgy versre ihleti, mint Csontváry és Van Gogh képei. A Mű önmagáért kevésbé izgatja. Az Embert igyekszik megragadni benne, azt, ami emberi sors, érzésvilág, és ami belőle a mára kisugárzik. Műveltsége társadalmi-morális kötőanyagú, ezért is olvad könnyen egységbe lírájának más, primer élményben fogant rétegeivel. Erős, végtelékben mozgó szenvedélyek ritkán fogják el, s ilyenkor erőltetettnek is tűnik. Ha költői programversének tekintjük az *Égess!*-t, és ennek képkörén — a tűz motívumán — belül maradva akarjuk jellemezni, azt mondhatjuk, hogy költői egyéniségének jobban megfelel az izzás, mint a lobogás.

KOVÁCS MIKLÓS

is vonzódik a kultúrélményekhez, költészetének mégis sokkal meghatározóbb vonása a közéleti jelleg. Túljutott már azon a korszakán, amikor költői elkötelezettsége napi politikai témák megverselésében nyilvánult meg. Figyelmének középpontjába mai örömeink, gondjaink helyeződtek. Érezni rajta az erőfeszítést, hogy intenzív erővel és a maguk bonyolultságában éljen át és fejezzen ki sokakat betöltő érzéseket, de csak lassan érlelődik számára a siker. Úgy tűnik, nehezen tud szabadulni az elvont tételekben mozgó költői gondolkodásmódtól, nehezen tud az eleven valóság élményközelségébe férkőzni. Politikuma így absztrakt, általános, stílusában is még gyakran szólamosság kísért. Mégis, a szándék és néhány jel, mely a megvalósulást mutatja, költészetének felívelésével biztat.

LÓDI FERENC

példája is bizonyítja, hogy bármily szívósan köt egy régen beidegzett költői szemlélet és gyakorlat, túl lehet lépni rajta magasabb szintekre. Lódi költői pályája szinte egyidős a felszabadulással. Amit innen, indulásának éveiből hozott osztálytudatában és élményanyagában, az mindvégig meghatározó költészetére. Egyik méltatójának szavait idézve „első költője volt Szeged proletárjainak”. A sematizmus útvesztőit ő sem kerülhette el, de volt ereje és tehetsége, hogy — megőrizve régebbi erényeit, és leküzdve főbb hibáit — tartalmilag-formailag megújítsa líráját.

Ő is szembenézett azokkal a kérdésekkel, melyekkel Andrassy viaskodik. A munkapad és íróttal dilemmáját: a „Kiválni így és összeforrni” problémáját éppúgy átélte, mint a „Töröld meg a szád, az árulót: te is Dózsába faltál!” érzését, a szigorú önvádjában is felemelt fővel végzett történelmi számvetést. Tűnődött az „Oly messze esne ez a nemzedék?” kérdésén, forradalmár apák és felnövő, örökbe lépő fiak viszonyán.

Az ön- és korelemző gondolati elmélyedés a bonyolultabb. érzésvilág kifejezésére szolgáló formát is kimunkálta magának. Versről versre fogytak a sablonok, szólamok és iskolás ritmusok, s helyükre léptek a finom belső rezdüléseket is visszaadó képek, asszociációk, s igényes külső verstechnikai elemek. Küzdelmes harc volt ez is, de eredményes, néha már a formai bravúrok határáig elérően sikeres.

Ebben a „nehéz hűségben” megtorpanások, el-elcsüggedések, rezignált hangulatok is elfogták. A csalódottság, magányérzet, sötét színek azonban mindig átmenetiek voltak nála, a közéleti lírikus győztesen és megedződve került ki a múltó válságokból. S ha ma kissé fáradtabb lendülettel is — néha már „öreges” pózokat próbálgatva —, művészi hitében ugyanaz maradt, akinek indult.

NÉMETH FERENC

költészete főként két vonatkozásban sajátos jelenség a mai szegedi lírában. A magányérzet és egyben az ettől való szabadulásvágy egyedül nála jelent meg tartósbabban és intenzíven; másrészt a látomáslíra is csak az ő költészetére, pontosabban ennek egy részére jellemző.

A magány, mint kínzó, nyomasztó lelkiállapot egyik régebbi pályaszakaszában alapélménye volt. Gondolati elmélyedésre való hajlama, intellektuális készsége ezen az ihletforráson iskolázódott, hogy aztán az ellentétes tartalmat: a társakra találás örömet, a nagy közösségben meglett értelmes helyét, a „kommunizmus messzi világló csillagához” vivő munka gondjait is filozofikus költőiséggel fejezze ki.

Az utóbbi években költészetének másik, ettől módszerben-stílusban elütő rétege is kibontakozott, a látomáselemekre épülő lírai szemlélet. A kötetlenebb absztrakciókat mindig kedvelte, így ide vezető útja is könnyebb volt. Látomásrendszerének — ha már beszélhetünk kialakult rendszerről — legizgalmasabb sajátossága, hogy népköltészeti motívumokkal, népköltészeti hangvétellel még jobban telítette, mint az ilyen típusú líra általában lenni szokott. A jövő ad majd választ arra, hogy ez a látásmód jobban megfelel-e Németh Ferenc költői alkatának, értékesebbet alkot-e ezzel, vagy múló, bár semmiképpen sem haszon nélküli kísérlet lesz csak.

PAPP JÁNOS

a keveset publikáló költők közé tartozik, még Szegeden is nagyon kevesen ismerik verseit. Témavilága többnyire konvencionális: szerelem, múló évek, táj. Leggyakrabban a szerelem ihleti meg. Lírájának legegényibb jegye egy tulajdonképpen költői erőpróbának látszó formai megoldás. Az a törekvés vezérli, hogy a magyaros formákban, és általában a rövidebb, s ezért elvileg kisebb teherbírási verssorokban nehezebb veretű, bonyolultabb mondanivalót fejezzen ki. E szándékolt diszszonancia széttöredezi a hagyományos versmondattant, sajátos formabontást eredményez a külsőleg zárt formában.

PAPP LAJOS

a versformáknak már sokkal szélesebb skáláján játszik. Valóban játszik, olyan kedvvel és könnyedséggel teszi, de az igazi játék komolyságával és tudatosságával is. Ősi magyaros regőléstől és a még ősbibbtlől, a naiv eposzok és a biblia lírai betétjeinek hangnemétől terjed a formakészlete magyar versben előtte talán soha fel nem hangzott újszerű ritmusokig. Primitív és modern ilyen szimultaneitására, egybejátszatására részint nagy költőink példája inspirálta, de formagazdagságot kívánt a sokféle tekintő költői egyéniség tematikai változatossága is. A mindennapit éppúgy kedveli, érti és érzi, mint a rendkívülit; a közösségi ugyanúgy vonzza, mint a személyes.

Vezérszólama azonban tisztán kicsendült már a kezdeteknél. Költői gondolatvilágának mindent besugárzó központja a szocialista humanizmus. Nem absztrakt, légüres térben lebegő emberség-ideál az övé, hanem eleven valóságközegben mozgó és reális elvekkel mért eszme, ami — ha kell — harcos, kemény is tud lenni („S ha kell még fejsze, sújtani kell: lehet fejsze iss dalom”), alapeleme mégis a szelidség, a jóság. Jobban szeret és tud simogatni, mint ütni. Mintha egész költői lénye arra lenne berendezkedve, hogy gyengéden becézzen embereket, tárgyakat, emlékeket. Simogató a stílusa is lágy hajlékonyságával, halk tónusával. A drámaiságot, a tragikust nem kerüli, de nem is keresi. Van benne valami, amit jobb szó híján idillikus hajlammak nevezhetünk. Sokszor még tartalmilag drámai feszültségű verseit is letompította halk, merengő sorok betűzdelésével és szavainak nyugalmasan hömpölygő, hullámokat ritkán verő áradásával. Mindez — a tematikai és formai sokszínűség ellenére is — már-már monotóniával fenyegetett, mert úgy tűnt, az érzelembőség mögött nincs, vagy nem tud felszínre törni mély, eredeti gondolat.

Az újabb versek a kételyek leghalványabb árnyát is eloszlatták, bizonyítván, hogy a három verskötetben új, még magasabb színvonalú költészet: éppen a gondolatiság jegyében kiteljesedő szintézis érlelődött. Anélkül, hogy költői alaptermészetét erőszakoltan megtagadta volna, sőt azzal összhangban bontakoztatta ki lírájának új elemét, az értelmi-gondolati elemző valóság szemléletet. Ez a változás szükségszerűen átvettül más síkra is. Az újabb verstermésében nagy helyet kitöltő és magas művésziességű szatirikus hang megjelenése közvetlenül innét eredeztethető, úgyszintén az, hogy stílusa a rá régebben jellemző szöbbség helyett gondolatra szabottabb, tömörebb, erőteljesebb lett.

POLNER ZOLTAN

a közélet és a táj költőjének indult és maradt, kiegészülve időközben lírájának két másik összetevőjével, a balladás-népies hangú, és a szerelmi-családi költészettel. Pályakezdése azt bizonyítja, hogy a szematizmus nemcsak egy társadalmi állapot, politikai légkör terméke lehet, hanem más, egyéni feltételek is megteremthetik, mint az élményhiány és a szemlélődő magatartás. Ezek adták, hogy közéleti versei eleinte szematikus elemekkel telítődtek, deklamáltak, és olyannak tűntek fel jelenünket, amelyben sima minden út, egyszerű minden probléma. Tájverseiben már jobban érvényesült költészetének egyik legerősebb oldala, a képszerűség, bár ebben is sok volt a tartalmatlan asszociálás.

„Tíz év a gőzölgő mezőkön, véráldozat: a dalnak” — jellemzi önmagát hűen. Ami számára nehéz, fáradságos munka volt, az lírájára jótékonyan hatott, élményeket érlelt és hozzáidomította a szemléletet túllátni a jelenségen. Az eredmény: ritkán adódik manapság, hogy egy költő két verskötete között ilyen ég-föld különbség legyen. Különösen a tanyavilág és a falu élete tűnik fel előbb színekkel, nagyobb összefüggésekkel, elevebb problematikával verseiben. Formailag legnagyobb értéke immár erőtettség nélkül modern, és technikailag is kiforrottabb költői képalkotása. Sokszor valóságos képfűzér, általában metafóralánc egy-egy költeménye, ami a látomásjelleg felé közelíti. A képek végső soron mégis úgy állnak össze egészé Polner racionális magatartásában, hogy nem földközlelből elröppenő látomást adnak.

RAFFAI SAROLTA

líráját egy némileg leegyszerűsítő, de sokat ki is fejező szójátékkal így lehet jellemezni: a hétköznapi nem hétköznapi költészete. Újra felfedezi és költőileg ki is aknázza azt a paradoxont, hogy sokszor az a legmeglepőbb, legújyszerűbb, ami a legtermészetesebb. Persze csak akkor, ha értő, érzékeny szemek nézik, olyanok, amelyeknek a megszokott tárgy, mozdulat több, mint beidegzett látvány és reflex. Raffai Sarolta ilyen költő. Ami másoknak semmitmondó, abban ő rejtett kincseket talál. Illyés Gyulára emlékeztet az a képessége, ahogy a legszimplábbnak tűnő, számtalanszor látott, hallott, végzett egyszerű jelenségek gazdag szépségét és emberi értelmét ki tudja bányászni.

Ha ebben a tulajdonságában is a nőiség sajátos megnyilatkozását akarnánk látni, úgy ez csak emelné értékét. Emelné azáltal, hogy így, pózok és szenvelgés, tehát hangsúlyozott nőiség nélkül, természetes közvetlenséggel teszi. Anélkül, hogy magának a problémának elvileg is különösebb — s főleg minősítő — jelentőséget tulajdonítanánk, egy megállapítást szükséges leírni. A legkorszerűbb nőiség az övé: a maga igazi énjét adó, a munkából egyenlő részt vállaló asszony költészete. S emellett a gyermekeket szülő és nevelő asszonyé. (Hogy a *Megszolgált magányig* valóban csodálatos vers, minden olvasója megállapíthatta.)

Igényességének és fejlődésének jele, hogy újabb verseiben már korábbi — extenzitásában nem széles — költői világának fokozatos kitágulása figyelhető meg. Saját helyének, életelveinek kifejezése, és ezzel szoros összefüggésben nagy horderejű társadalmi problémák felé tájékozódik, néhol még tapogatózó, de izmosodó gondolatissággal.

RIGO BELA

nemzedéktársaitól eltérően nem dobolt fiatalos riadót, amikor első versei feltűntek a lapokban. Pályakezdése már ennyiben is rendhagyó volt, de még jobban azért, mert szinte egyből rátalált egyéni költői hangjára. Költészetének gyűjtőpontjában kezdettől fogva az a szándék áll, hogy filozofikus elmélyedéssel élje át és fejezze ki a társadalmi ellentmondásokat. Nem tételszerűen, hanem úgy, ahogy ezek az ellentmondások az egyének tudatára gyakorolt hatásukban megnyilvánulnak.

Lírája ezen a ponton sajátosan ötvöz össze filozófikumot és műveltséganyagot. A biblia és az antik mondavilág egyes elemeinek aktualizálása ugyan korántsem új jelenség — felszabadulás utáni költészetünkben sem —, Rigónál mégis olyan koncentráltan jelentkezik, hogy verseinek egyik specifikumát ez adja. A Péter-és Prokrasztész-motívum, a virágvásárnap-nagypéntek kontraszt mai tartalommal való megtöltése ezt a töbnyire analógiákra épülő költői szemléletet testesíti meg, ami éppen asszociatív jellegénél fogva meghatározza a gondolatosságát, másrészt összhangban van kissé egyoldalú, árnyalás nélküli kritikai nézőpontjával is. Ez a beállítottság komor, feszült légkört visz költeményeibe, egyfajta racionális, az értelmi konfliktusból kinövő drámaiságot. Az érzelem legtöbbször szigorúan csak a gondolat megszabta keretekben mozog nála, önálló életre alig kel, s ez stílusát is mély zengésűvé, klasszikusan tisztává és tömörre teszi.

SIMAI MIHÁLY

sem fordított hátat soha a történelmileg és egyénileg-emberileg tragikusnak, pályakezdésének vonzáskörét mégis egy másik pólus jelentette: az idillé. Amire rátekintett, ami lírai tárgyává vált nála, ragogni kezdett és meghitt meleget árasztott. Még a par excellence lelki konfliktusok vagy bánatok is sokszor fényfeltehetlen, meszeszerű varázslatba öltözöttek jelentek meg verseiben: „Ne állj utamba, szél, / A Kedveshez megyek: / Ó most nagyon fehér, / Ó most nagyon beteg”. Nem véletlenül használtuk jellemzésül a „fény” szót, ő írja le olyan sokszor, hogy lehetetlen mellőzni. Első kötetében két ciklusának már a címe is tartalmazza — *A fények függőkertje*, *A fények alá állok* —, de nem csak verbálisan van jelen, hanem a költemények lelkében is. Ezekben a versekben valóban minden fényben tündököl, meg világos színekben, szinte impresszionisztikusan tobzódón. Simai is jól tudta, hogy ez a fényesség — ha huzamosabban így marad — már nemcsak elkápráztat, de vakít is.

Abban igyekezett fejlődni, amiben valóban leggyengébb volt: a gondolati elmélyülésben és a jelen problémáinak bátrabb feltárásában. Ez a hangváltás szükségszerűen eredményezett némi tartalmi-formai elbizonytalanosítást, annál is inkább, mert úgy tűnik, túlságosan erőltetetten, szinte 180 fokok fordulattal tette. Az átmenet időszaka ezért is járt együtt olyan éles ellentmondásokkal, mint modern képszerűség és konvencionális retorikusság eklektikus együttélése, és többszöri képzavar. Tehetsége azonban végül is győztesen került ki a szemléleti-kifejezésbeli válságból. Költői képei tartalomdúsabbak, gondolatokban jóval gazdagabbak lettek, s ezzel párhuzamosan megnőtt társadalmi problémák iránti érzékenysége is. „A gyümölcsökkel együtt érlelődnek a kígyók” felismerésnek higgadtan elemző, csúfondárosz satirikus, vagy patetikusan tiltakozó hangneme olyan képfantáziával, képszerű kifejező készséggel párosul nála ma már, ami rövid időn belül a legjobbak közé emelheti. A szintézist is minden bizonnyal megteremti, ha erre a történelmi és egyéni költői feltételek megérnek: két költői korszakának, az idillinek és a gondolatinak szinkronitásával.

SZEPESI ATTILA,

akiről két évvel ezelőtt még joggal lehetett írni, hogy kétségtelen tehetsége ellenére is nagyon keveset publikál, ma már legalább kötetnyi megjelent verset tarthat számon. A száмок mögött végső soron gyors minőségű előrelépés van. Ez a két év érlelte meg igazán költői tehetségét, egyéniségét, amelynek két alapvonása: hit az „éltető közösség” jövőt és költő-magát formáló erejében, és a formai csiszoltság, fegyelem.

A kettő természetesen, mint tartalmi és formai oldal, elválaszthatatlan. Higgadt, szenvedélytelen tónusa, ami önmagában is a költő mondandójának megfellebbezhetetlen igazságérzetét sugallja, a részletekig megmunkált formai kötöttségben még jobban kiemeli ezt. A forma művészi hatásában megnöveli az eszme, a hit belső tartalmi biztonságérzetét, s így kelt éppen fegyelmezt mértéktartásával rajongó-patetikus kicsengést. Jobb verseiben persze, mert egyenetlenségek még szép számmal előfordulnak nála. Végső értékelésként azonban költészetének tartalmára és formájára vonatkoztatva is kérdőjelezés nélkül mondhatjuk el, amit egyik versének záveggösszefüggésében kérdőjellel írt le: „Egyszerű szavam... akár a karcsú fémek — salaktalan.”

VERESS MIKLOS

elsők közt megjelent verseinek egyike — a *Türelmetlenség* — címével is nagyon kifejezi indulásának költői alapállását, a kamaszos, lázadó indulatot. Nemzedékéből ő volt az, akinél leginkább tetten lehetett érni a direkt élmények mellett az irodalmi inspirációt is: József Attila pályakezdő szakaszának, Majakovszkijnak, Jevtusenkonak rokon hangú magatartását. Azóta nála is fegyelmeződött a gondolat és forma, a hatásokat is kielemezhetetlenebbül asszimilálja, de fogékonysága és lírájának ebből adódó sokrétűsége változatlan.

A bensőséges — jó értelemben véve szentimentális — ellágyulás szépen megfér költészetében a harsányabb hangokkal, vagy kultúrélményekkel. Az érzelmességbe hajló verszárast éppúgy kedveli, mint a groteszk csattanót; a nagy távlatú, terjedelmes tablót csakúgy, mint a tömör pillanatképet. Lírájának egyik legértékesebb, mennyiségileg is nagy helyet elfoglaló, s legegységibb összetevője tájköltésze. Szép és különleges festői tájlatás az övé, nem csak a színek, a színesség értelmében, hanem elsősorban a tájnak festménykompozícióként való felfogásában. Olykor közvetlenül is utal erre a versben: „e táj e ritka festmény” — írja, másutt meg breugheli képnek látja a tájat. Önkéntelenül adódik a hasonlat az ő költészetét is sokszínű képnek mondani.

Ime, a mai szegedi líra mozaikkockái, amelyekből az egész összeáll. Elkoptatott hasonlat lenne, ha erre az egészre azt mondanánk, hogy kaleidoszkópszerűen gazdag. Szükségzerűen ilyen. Ha azonban nem akarunk a felületi képpel megelégedni, meg kell mutatni bizonyos mélyebb összefüggéseket, amelyek rejtve vagy nyíltabban, de jelen vannak a felszín mögött; ki kell ragadni a tematikai, szemléleti, stílári változatosságból a leglényegesebb közös tendenciákat.

A legfontosabb, de egyben a legszembeütőbb is ezek sorában a mai szegedi lírára egyetemlegesen jellemző közéleti telítettség. A társadalmi alakításvágy, a korproblémák kifejezése így vagy úgy, sikerültebben vagy kevésbé művészen, de szinte valamennyi antológiai költő érdeklődésének, munkásságának előterében áll. Szeged ebben is a mai magyar összirodalmi folyamat szerves része, nemkülönben abban, hogy ez a közéleti beállítottság fokozatosan a gondolatiság irányába fejlődik, annak jegyében realizálódik. Az utak mind erre vezetnek, akár induktív, akár deduktív kezdőpontról történt az indulás a különböző költőknél. Erre a fejlődésre az objektív társadalmi lehetőség és társadalmi igény is megvan. Meggyőződésünk, hogy mindaddig, amíg társadalmunk életében az eredmények mellett a hibák nem elhanyagolhatók, amíg az ellentmondások sokszor húsba vágóak, addig a gondolati líra lesz a legkorszerűbb, egyúttal esztétikailag is legmagasabb szinten produkáló költészet. Nem tekinthető véletlennek, hogy Papp Lajos és Simai Mihály, akik eltérő vonásaik mellett is egyik abban, hogy vonzódnak az ellentmondás-menteshez, az idillihez, erre az útra lépve kísérelték meg — máris eredményesen — megújítani lírájukat. Más oldalról indulva ugyanezt teszi Raffai Sarolta, Hatvani Dániel és még többen is.

Ez a gondolati politikum természetesen más-más módon konkretizálódik az egyes költőknél, már tematikailag is. Származás, élménykör, nemzedéki hovatarozás: nagyban meghatározó ebben. Andrassy Lajos és Lódi Ferenc, akik a felszabadulás utáni szegedi közéleti líra első akkordjait megütötték — s akiknek eszmei iránymutató hatásával akarva-akaratlanul számolni kellett az időben utánuk jövőeknek —, elsősorban 1956, továbbá múlt és jelen viszonyításának problémavilágában élnek. Kelemen János, Rigó Béla, Veress Miklós és mások, az 56 után indult költőgeneráció tagjai szükségképpen más élménykészlettel kezdték a versírást, náluk a múlt önvizsgálatszerű számbavételének elenyészően kis teret kellett kapni. Eszmény és valóság, szándék és megvalósulás inkább a jelen lehetőségeihez mérve kapott hangot költészetükben. A változó történelem változó élményvilágának különbsége van ebben, semmi esetre sem nemzedéki ellentét. Minden generációnak meg kell harcolni a maga harcát, nem csak az életben, a költészetben is. Mindig másképpen, de ugyanazért a célért, így költészetük nem kizárja, hanem kiegészíti egymást. Nemcsak hossz-, de keresztmetszetben is: a legkülönbözőbb életerületek jelennek meg egymás mellett bennük. Város és falu, a reális élet és a művészet szférája egymás tagadása nélkül simulnak egységbe, így együtt adva egy nagyobb teljességet.

A stílusban szintén. Ha lehet, itt még sokszínűbb a kaleidoszkóp. A felszíni stílári gazdagság, változatosság ellenére is azonban megtalálható egy mélyebben fekvő belső egység: a stílus alapját képező költői látásmód a lényegét illetően közös. A közéleti beállítottsággal szoros összhangban egy kifelé forduló, külső-valóságalelemekkel telített, tárgyias látásmód dominál a mai szegedi lírában, ami maga után vonja a kötöttebb asszociációkat, a mindig tartalmas formára való törekvést.

Előszóknk végéhez közeledve még egy kérdéssel kell szembenézni: milyen ütemben fejlődött a szegedi líra az utóbbi években, hol tart jelenleg, és mennyire számottevő tényező a mai magyar költészet egészében?

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a lírikusi szárnyalás sebességességét egyre jobban át kell értékelnünk, egyre kevésbé lehet a klasszikusok röptéhez mérnünk. Az emberi életkor meghosszabbodásával analogikusan megnövekedett a költői átlagéletkor is, ami különösen a mi sok csapás sújtotta költőinknél volt előbb rövid. A költői érés, fejlődés azonban számos tényező miatt lassúbb lett, legalábbis átmenetileg, ez „átmeneti korban”. Ústököszerű pályafutások ritkák, költőink ma általában levelenként kapják a borostyánt.

Igy értelmezve a fejlődés ütemét, a szegedi költészet határozott és töretlen művészi színvonalbeli emelkedést mutat, és ma magasabban áll, mint a felszabadulás után bármikor. Van néhány lírikusa, akiket nemzedékük legjobbjai közé sorolhatunk, s bár összességében nem annyira számottevő a mai magyar líra egészében, mint arra hagyományai kötelezik, nem is lebecsülhető érték. A perspektíva meg egyenesen biztató. Az antológia költőinek többsége nagyon fiatal, már csak ezért is sok szépet várhatunk tőlük, de a többiekől, a férfikor delén járóktól is. Reméljük, a szegedi lírai antológia szintén hozzájárul ahhoz, hogy várakozásunk beteljesedjen.